

Kamil Dyląg

Rozwój klubów sportowych i infrastruktury sportowej w obszarze miasta, na przykładzie piłki nożnej w Krakowie w ujęciu przestrzennym

Streszczenie:

Piłka nożna postrzegana jest jako ważny elementem życia społecznego i kulturowego Krakowa. Wynika to z długoletnich tradycji związanych z tą dyscypliną sportu, które są zakorzenione w dziejach miasta. Początkowo piłka nożna w Krakowie miała wymiar amatorski. Pierwsze wzmianki o bardziej zorganizowanej formie uprawiania tej formy sportu wywodzą się jeszcze z czasów pod zaborami. Po odzyskaniu niepodległości, futbol zaczął ewoluować, co wiązało się z profesjonalizacją działalności sportowej klubów. Działacze klubowi z Krakowa byli ważnymi postaciami w kierunkowaniu rozwoju piłki nożnej oraz infrastruktury sportowej, nie tylko w mieście, ale w całym kraju. W okresie dwudziestolecia międzywojennego, występowało zjawisko rozwoju demograficznego, kulturowego i gospodarczego miasta, co przełożyło się na dynamiczny rozwój sportu w tamtym czasie. W drugiej połowie XX w. nowy ustrój polityczny w Polsce, spowodował reorganizację zarządzania sportem w kraju. Ówczesne zmiany, przełożyły się na obraz funkcjonowania sportu, między innymi działalność klubowa została mocno uzależniona od zakładów przemysłowych. Po okresie transformacji związanej z przemianami ustrojowymi po 1989 roku funkcjonalność wielu klubów (zwłaszcza wielosekcyjnych), stała się znacznie trudniejsza przez odcięcie środków finansowych płynących z państwowych zakładów. Dzisiejsza sytuacja uległa zmianie, między innymi poprzez poprawę sytuacji ekonomicznej w mieście, a także partycypację Polski we wspólnocie Unii Europejskiej. Możliwość pozyskiwania środków z Unii, na rzecz rozwoju regionalnego pozwala na znacznie więcej opcji w zakresie inwestycji związanych ze sportem. Ważnym elementem rozwoju futbolu zawodowego, stał się sponsoring klubowy. Za dobry przykład udanego sponsoringu przytoczyć można dwa najbardziej utytułowane krakowskie kluby – Wisłę Kraków i Cracovię. Oba zespoły zyskały przede wszystkim stabilizację finansową oraz progres w osiągniętych wynikach sportowych.

Development of sports clubs and sports infrastructure in the area of the city of Krakow in spatial terms

Abstract:

Soccer is seen as an important part of Krakow's social and cultural life. This is due to the long-standing traditions associated with the sport, which are rooted in the city's history.

Initially, soccer in Krakow had an amateur dimension. The first mentions of a more organized form of practicing this form of sport date back to the times under the Partitions of Poland. After the restoration of independence, soccer began to evolve, which was associated with the professionalization of the clubs' sports activities. Club activists from Krakow were important figures in directing the development of soccer and sports infrastructure, not only in the city, but throughout the country. During the interwar period, there was a phenomenon of demographic, cultural and economic development of the city, which translated into the dynamic development of sports at that time. In the second half of the 20th century, the new political system in Poland, resulted in a reorganization of sports management in the country. The changes at the time, translated into the picture of the functioning of sports, among other things, club activities became heavily dependent on industrial plants. After the period of transition associated with political changes after 1989, the functionality of many clubs (especially multi-section clubs), became much more difficult by cutting off funds flowing from state-owned factories. Today's situation has changed, not least due to improvements in the city's economy, as well as Poland's participation in the European Union community. The ability to obtain funds from the Union, for regional development, allows for many more options for sports-related investments. An important element in the development of professional soccer, has become club sponsorship. A good example of successful sponsorship is the two most successful clubs in Krakow – Wisła Krakow and Cracovia. Both teams have gained, above all, financial stability and progress in sports performance.

Received: 30 October

Accepted: 15 December

Otrzymano: 30 października

Zaakceptowano: 15 grudnia

Sugerowana cytacja/ suggested citation: Dyląg K. (2023). Rozwój klubów sportowych i infrastruktury sportowej w obszarze miasta, na przykładzie piłki nożnej w Krakowie w ujęciu przestrzennym, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 19, 87–100, doi: 10.24917/20845456.19.6

Wprowadzenie

Sport stał się ważnym elementem życia społecznego i jest częścią naszego życia. Aby zrozumieć, jaką rolę pełni w społeczeństwie, należy uświadomić sobie, czym on właściwie jest. Jedna z wielu definicji sportu mówi, że to „świadoma i dobrowolna działalność człowieka, podejmowana głównie dla zaspokojenia potrzeb zabawy, popisu i walki, a także wewnętrznego doskonalenia się w drodze systematycznego rozwoju cech fizycznych, umysłowych i wolicjonalnych” (Waśkowski, 2007). A ponieważ naturalną cechą ludzkiej osobowości jest rywalizacja, pierwsze wzmianki o sporcie jako formie rywalizacji *fair play* pojawiły się już z starożytnej Grecji (Hajduk, 2013). Z kolei w latach, gdy państwo polskie było pod zaborami, sport służył też prezentowaniu postaw patriotycznych. Powstające wówczas na terenie Krakowa drużyny uczniowskie starały się bowiem symboliką oraz nazewnictwem nawiązywać do polskich znaków narodowych. A symbole te towarzyszą do dziś krakowskiemu zespołom (Kukulski, 1988).

Obecnie sport nie tylko odgrywa ważną rolę w rozwoju fizycznym człowieka oraz jego aktywności fizycznej, ale pełni również funkcje rozrywkową i zawodową, determinowane głównie celami zarobkowymi oraz potrzebą własnej realizacji

w danej dyscyplinie. Równie ważne funkcje, związane z wychowawstwem i promocją aktywności fizycznej szczególnie wśród młodzieży, pełnią trenerzy i instruktorzy (Hajduk, 2013). Zawężając jednak oddziaływanie sportu na życie społeczne, należy pochylić się nad jego wpływem na rozwój miasta. Osiąganie dobrych wyników przez sportowców i kluby z danego miasta może bowiem przyczynić się do jego rozbudowy i promocji. Dzięki rozwojowi infrastruktury sportowej i komunikacyjnej, zapewniającej połączenie z obiektami sportowymi, możliwa jest także organizacja imprez masowych. Należy zauważyć, że ważne wydarzenia sportowe napędzają również rozwój usług, a postępująca globalizacja sprzyja pozyskiwaniu środków z reklam, sponsoringu czy praw telewizyjnych. Z kolei ważne obiekty sportowe, jak np. stadiony, postrzegane jako atrakcja turystyczna mogą mieć wymiar społeczny i reprezentatywny (Kowalski, 2010). Na początku XX w., kiedy sport w formie zorganizowanej zaczynał w Krakowie dopiero raczkować, pełnił ważną funkcję w prezentowaniu własnej tożsamości narodowej. Ponadto rozwój sportu determinuje zmianę krajobrazu miasta – ze względu na powstawanie nowych obiektów, boisk, budynków klubowych, a także stadionów wkomponowanych w zwartą tkankę miejską.

Rys historyczny rozwoju piłki nożnej i infrastruktury sportowej w Krakowie.

Pierwsze wzmianki o meczu piłki nożnej z udziałem krakowskiej drużyny pochodzą z 14 lipca 1894 roku. Wtedy to młodzież z Krakowa udała się do Lwowa na II zlot „sokołów”, czyli zawody, w których brały udział Stowarzyszenia Gimnastyczne Sokół, w celu rozegrania meczu z drużyną lwowską (Kukulski, 1988). Piłka nożna w Krakowie zaistniała jednak wcześniej dzięki zaangażowaniu lekarza dr. Henryka Jordana, którego określa się mianem ojca piłki nożnej w Polsce. Jak można przeczytać w publikacji Henryka Smarzyńskiego, to właśnie Jordan przywiózł piłkę nożną do Polski i wprowadził ją do swojego parku, w którym od 1890 roku młodzież szkolna oraz rzemieślnicza rozgrywała swe mecze. Zatem park miejski Jordana stał się kolebką krakowskiego piłkarstwa, traktowanego początkowo jako forma rekreacji i rekreacji.

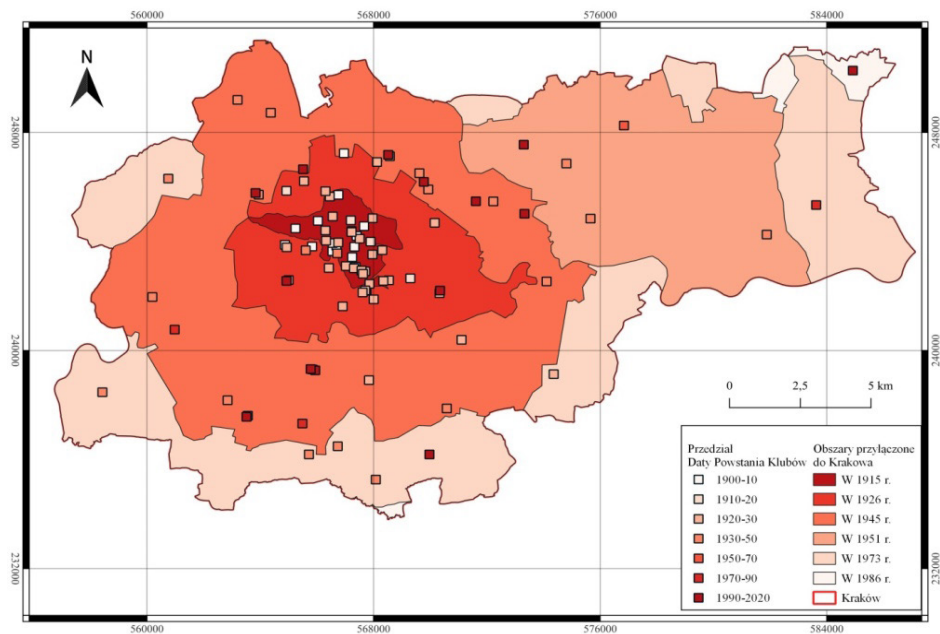
Za datę narodzin piłki nożnej w bardziej zorganizowanej formie uchodzi 4 czerwca 1906 roku. Wtedy to do Krakowa przyjechały dwie drużyny ze Lwowa. Jedną z nich były Czarne Lwy, które miały rozegrać mecz z drużyną „przewodników”, składającą się głównie z chłopców uczęszczających do III Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego III. Ze wspomnień Józefa Lustgartena, zawartych w Narodzinach krakowskiego sportu, wynika, iż mecz z 4 czerwca wywołał spore zainteresowanie futbolem wśród krakowian, a samo pojawienie się piłkarzy ze Lwowa zrobiło duże wrażenie, ponieważ wówczas w Krakowie pierwszy raz pojawiła się drużyna piłkarska ubrana w jednolite stroje. Mecz ten stał się prawdziwym bodźcem napędowym do rozwoju piłki nożnej na ziemi krakowskiej (Ryc. 1). We wszystkich szkołach średnich powstawały drużyny, które rywalizowały ze sobą. Dużą rolę w zakładaniu drużyn piłkarskich, nie tylko szkolnych, pełniła polityka Cesarstwa Austriackiego wobec Polaków w Galicji. W zaborze austriackim można było bowiem zarówno używać języka polskiego, jak i bez problemów zawiązywać stowarzyszenia, nie obowiązywała też cenzura nazw i barw klubowych. A dzięki

dość liberalnemu podejściu władz cesarstwa do polityki, prawa, kultury oraz życia społecznego na okupowanych ziemiach można było organizować własne rozgrywki (Kukulski, 1988). To podejście sprzyjało zjawisku dużej koncentracji siedzib zespołów krakowskich skoncentrowanych głównie w granicach administracyjnych miasta sprzed roku 1915 (Ryc. 1).

Wraz ze wzrostem zainteresowania nową, zyskującą popularność dyscypliną, park dr. Jordana okazał się zbyt „ciasny” ze względu na natłok meczów nieformalnych drużyn. Zaczęto wówczas przenosić rozgrywki na wielką niezagospodarowaną połąć terenu, czyli Błonia krakowskie (Kukulski, 1988). Pierwsze prowizoryczne boiska na Błoniach to po prostu odgródzone sznurem place gry – ówczesne wymiary boiska nie miały większego znaczenia, gdyż przepisy gry w piłkę nożną były mniej znane wśród użytkowników. Dopełnieniem prowizorycznego placu gry była publiczność która gromadziła się wokół terenu przeznaczonego do gry (Wikipasy.pl). To właśnie krakowskie Błonia były świadkiem pierwszych oficjalnych meczów z udziałem krakowskich klubów, w tym dwóch hegemonów, Cracovii oraz Wisły Kraków. Wraz z rozwojem dyscypliny oraz chęcią czerpania większych zysków z wejściówek mecze przenoszono na stadiony – pierwsze tego typu rozgrywki miały miejsce na wybudowanym w 1891 roku torze wyścigów konnych, znajdującym się w sąsiedztwie parku Jordana oraz Błoni przy alei 3 Maja (Ryc. 2).. W 1910 roku nastąpiło kolejne przeniesienie rozgrywek na nowo otwarty Stadion Złotowy, przy ówczesnej ulicy Wolskiej, dzisiaj Piłsudskiego (Ryc. 2).

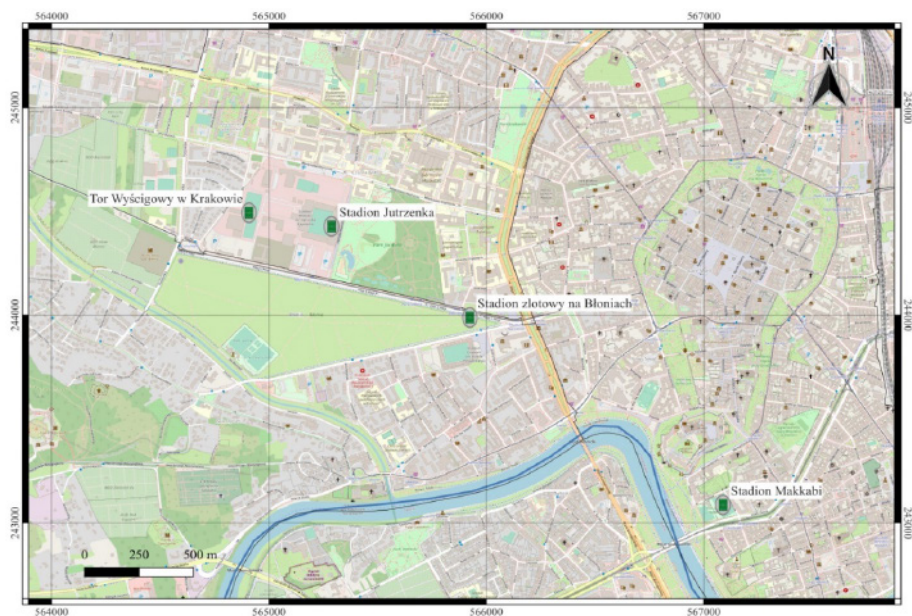
Jeszcze przed wybuchem I wojny światowej kluby piłkarskie zaczęły otwierać własne obiekty, aby czerpać większy zysk ze sprzedaży biletów. W 1914 r. pierwszy swój stadion, który znajdował się na Oleandrach, róg dzisiejszych ulic Oleandra i Ingardena otworzyła między innymi Wisła Kraków (historiawisly.pl, 2023). Obecnie klub rozgrywa swoje mecze w miejscu, gdzie mieścił się przedwojenny stadion Żydowskiego Towarzystwa Sportowego Jutrzenka Kraków. Swój obiekt otworzyła również Cracovia, której stadion przy ulicy Kałuży został oddany do użytku w 1912 roku. Obecnie jest on najstarszym i funkcjonującym do dzisiaj stadionem piłkarskim w Polsce (Cracovia.pl, 2023).

Dzięki liberalnemu podejściu zaborcy do zakładania organizacji przez narody okupowane nie tylko możliwa była rozbudowa klubowych obiektów sportowych, ale zaczęły również powstawać pierwsze struktury związkowe zrzeszające kluby piłkarskie. Do tworzenia ich mocno przyczynili się działacze krakowskich klubów, w 1906 roku założony został Krajowy Związek Turystyczny, a w 1911 roku Związek Klubów Polskich. Wkrótce po utworzeniu pierwszych struktur organizacyjnych odbyły się pierwsze oficjalne rozgrywki Mistrzostw Galicji, zainaugurowane w 1913 roku (Kukulski, 1988). Drugie Mistrzostwa Galicji, które wystartowały w 1914 roku zostały przerwane przez wybuch I wojny światowej, co niewątpliwie miało negatywny wpływ na rozwój sportu nie tylko w Krakowie. W okresie wojny przestało działać kilka krakowskich klubów. Polacy stanęli przed poważną szansą wyrwania państwa z rąk zaborców, dlatego też sport zszedł na dalszy plan. (*Małopolski Związek Piłki Nożnej. 85 lat w Krakowie*, 2005). Po odzyskaniu niepodległości ponownie zaistniały warunki do systematycznego rozwoju sportu. W 1919 roku powstał Polski Związek Piłki Nożnej, do założenia którego przyczynili się działacze krakowskich klubów. Utworzenie suwerennego państwa przyniosło również możliwość utworzenia oficjalnych rozgrywek krajowych, w których liczne sukcesy święciły drużyny

Ryc.1 Zależności w przedziale dat powstania klubów, na przykładzie rozwoju terytorialnego Miasta Kraków.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Mydel (1994), Wikipasy.pl.

Ryc. 2. Rozmieszczenie wybranych nieistniejących Stadionów w Krakowie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wikipasy.pl.

z Krakowa (Wisła, Cracovia, Garbarnia). Międzywojenny Kraków stał się dogodnym miejscem do rozwoju piłki nożnej w tamtym okresie za sprawą rozwoju gospodarczego oraz kulturowego. W klasie robotniczej w tamtym czasie mocno dominowała pleć męska, pracownicy nowo powstających zakładów pracy zaczęli zakładać drużyny w celach rekreacyjnych. Stąd w tamtym czasie można usprawiedliwić licznie powstające rzemieślnicze kluby portowe jak Garbarnia, Czarni czy RKS (Robotniczy Klub Sportowy). Swoje drużyny zaczęła także zgłaszać do rozgrywek mniejszość żydowska, która licznie zamieszkiwała obecną stolicę małopolski. Żydowskie kluby były wielosekcyjne i miały wymiar utożsamienia kulturowego, dlatego w ich szeregach występowali głównie zawodnicy i zawodniczki pochodzenia żydowskiego. Największymi klubami żydowskimi z Krakowa, były wówczas Maccabi Kraków oraz Jutrzenka.

Początek II wojny światowej spowodował kolejne zawieszenie oficjalnej działalności sportowej w naszym kraju. W czasie okupacji niemieckiej jakakolwiek zorganizowana aktywność fizyczna była surowo zabroniona, zatem działalność klubów była nielegalna (Chemicz, 1982). Warto zaznaczyć, iż podczas wojny straciło życie wielu wybitnych zawodników i działaczy klubów z Krakowa, zmobilizowanych do sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polski bądź zamordowanych przez nazistów wskutek prześladowań i Holokaustu. Szczególnie dotknięte zostały kluby mniejszości żydowskiej, które zniknęły z piłkarskiej mapy Krakowa.

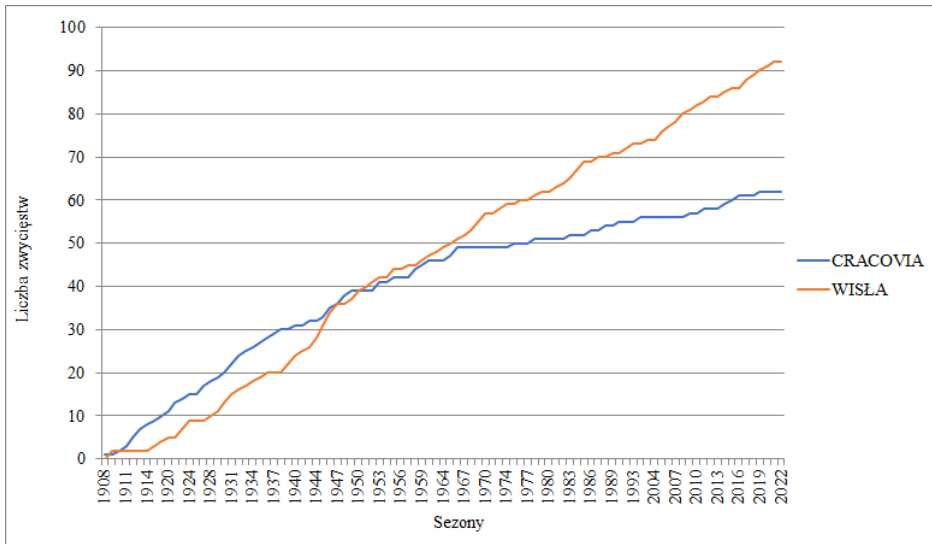
Współczesne uwarunkowania rozwoju piłki nożnej na przykładzie zmian politycznych i gospodarczych.

Koniec II wojny światowej przyniósł zmiany w rozwoju polskiego sportu, w tym piłki nożnej. W Polsce zaczął obowiązywać model przyjęty wprost ze Związku Radzieckiego (Przynoga, 2012). W 1948 roku władze postanowiły upaństwowić wszelką działalność sportową na terenie kraju, wskutek czego kluby sportowe straciły osobowość prawną (odzyskały ją dopiero w 1956 roku, kiedy odtworzono też związki sportowe), a w niektórych przypadkach swoje pierwotne nazwy. Kluby sportowe powiązane zostały z resortami państwa, a tym samym z ustrojem politycznym i rozwojem społeczno-ekonomicznym (Przynoga, 2012). Zabieg ten miał na celu likwidację klubów o silnej podmiotowości i utożsamienie ich ze społeczeństwem. W miejsce klubów utworzono podporządkowane nowym standardom polityki „koła sportowe”, funkcjonujące w sąsiedztwie dużych zakładów pracy, z których pracujący tam zawodnicy trafiali do zespołów. Ponadto wprowadzono ogólny zakaz powoływania jakichkolwiek klubów sportowych. W latach 50. powstało osiem „kół sportowych”, a nadawane im nazwy odnosiły się do konkretnej branży lub gałęzi przemysłu. Swoje koła miały również państwowe instytucje z zakresu bezpieczeństwa i obrony narodowej. Koła funkcjonujące w latach 50. i 60. to między innymi: WKS (Wojskowy Klub Sportowy np. Wawel Kraków), Gwardia (związana z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych), Kolejarz (związany z transportem), Budowlani (reprezentujący zakłady budowlane), Górnik (związany z przemysłem wydobywczym), Stal (związana z przemysłem ciężkim), Włókniarz (związany z przemysłem włókienniczym), Unia (reprezentująca przemysł chemiczny). Członkowie klubów, nie mając wyboru, pod naciskiem władzy zaczęli wstępować

do „kół sportowych”, w wyniku czego np. Wisła Kraków została organizacyjnie powiązana z Milicją Obywatelską, nad którą przejęła też patronat, i przemianowana na Gwardyjskie Towarzystwo Sportowe. Ingerencja organów państwa w sport odcisnęła piętno również na rywalizacji klubowej na krajowym podwórku. Ponadto władze przyczyniły się do zmiany układu sił klubowych w państwie, ponieważ na skutek ich działań najsilniejsze kluby reprezentowały wojsko oraz milicję. Celem takiego zabiegu było ocieplenie wizerunku służb bezpieczeństwa, toteż kluby powiązane z ówczesnymi władzami były zarówno najlepiej zorganizowane, jak i bardzo dobrze finansowane, mogły także swobodnie podbierać zawodników pozostałym klubom robotniczym np. pod przykrywką powołania do wojska (Przynoga, 2012). Za przykład może posłużyć rywalizacja pomiędzy dwoma największymi krakowskimi klubami, czyli Wisłą i Cracovią. W czasach PRL Cracovia mocno straciła ze swojej pozycji na korzyść lepiej finansowanej i wspieranej przez resort państwa Wisły. W PRL-u sport miał głównie wymiar amatorski, dlatego też kluby nie mogły płacić swoim zawodnikom za grę. Umowy zawodników musiały być konstruowane w taki sposób, aby nie pozostawiały żadnych wątpliwości co do amatorstwa. Zawodnicy byli więc zatrudniani na etat w zakładach pracy powiązanych z klubami, w których występowali, dzięki czemu otrzymywali wypłaty z zakładów, niekoniecznie w nich pracując (Woźniak, 2013).

Lata 50. upłynęły również pod znakiem gwałtownego rozwoju infrastruktury sportowej, jakim była budowa kompleksów oraz obiektów sportowych na terenie miasta, do czego prawdopodobnie przyczyniła się polityka władz komunistycznych związana ze sportem. Wspierano przede wszystkim masowe uprawianie sportu, a marginalizowano dyscypliny indywidualne. W tym okresie powstały stadiony i obiekty takich klubów jak: KS Korona, Hutnik, Wanda, WKS Wawel czy kompleks AWF. W późniejszych latach – w wyniku zmiany priorytetów w zakresie inwestycji budowlanych – dynamiczny rozwój infrastruktury sportowej mocno wyhamował, wpływ na to miały również wyż demograficzny oraz poszerzanie granic Krakowa w latach 1951, 1973 i 1986. Piętno na kierunku inwestycji odcisnęła również budowa kombinatu w Nowej Hucie, co wygenerowało sporo miejsc pracy, napędzając migrację do miasta w celach zarobkowych, a tym samym zwiększając w okresie socjalizmu ponad dwukrotnie liczbę jego mieszkańców z 300 tys. do 750 tys. Wskutek tych działań inwestycje skupiły się na tworzeniu nowych osiedli mieszkalnych, tak zwanych blokowisk, by zaspokoić potrzeby mieszkańców (Kowalski, 2010).

W 1989 roku, po zmianie ustroju politycznego w kraju i powrocie wolnej swobodnej Polski, nastąpiła szeroko rozumiana reorganizacja w zakresie samodzielności klubów. Transformacja ustrojowa dotknęła nie tylko sport, ale niemalże każdy element życia codziennego, co wiązało się zarówno z opracowaniem nowych strategii oraz wyznaczeniem kierunków państwa, jak i reformowaniem poszczególnych gałęzi gospodarki. Zmianie uległ także porządek instytucjonalny w kraju. W sporcie nastąpił proces prywatyzacji klubów, zakończono ich finansowanie z budżetu państwa na taką skalę, jak miało to miejsce za panowania poprzednich władz. Równolegle rozpoczęł się proces odłączania klubów od patronackich zakładów pracy. Kluby zaczynały być zdane same na siebie, a ich włodarze musieli radzić sobie w nowej rzeczywistości. Najwięcej trudności sprawiało im pozyskiwanie środków na funkcjonowanie, co stanowiło dużą przeszkodę w rozwoju klubów, które wcześniej w większości były własnością materialną patronackich zakładów pracy, podobnie jak obiekty sportowe,

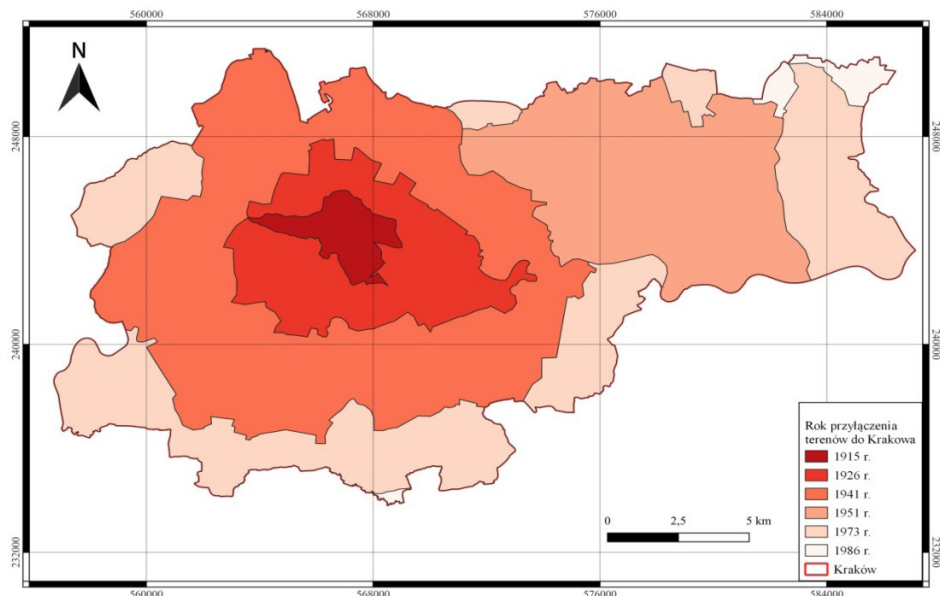
Ryc. 3. Liczba zwycięstw w Derbach Krakowa na przestrzeni lat.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Wikipasy.pl.

na których występowały. Zakłady opiekowały się klubami na różne sposoby, między innymi zatrudniając i opłacając pracowników oraz sportowców, fundując obozy, sprzęt treningowy czy nawet płacąc rachunki za kluby. Nietrudno zatem zauważyć, iż zmiany związane z transformacją miały olbrzymi wpływ na rozwój sportu w tamtym czasie (Kowalski, 2010; Mańkowski, 2022). Sytuacja ta doprowadziła do problemów finansowych wielu klubów, nie tylko tych z Krakowa. Zamykanie sekcji sportowych w klubach wielosekcyjnych było na porządku dziennym. Zmiany własnościowe obiektów sportowych, które przechodziły w posiadanie miasta bądź klubów, generowały dodatkowe koszty, ponieważ wcześniej ciężar utrzymania stadionów i siedzib klubowych brały na siebie zakłady patronackie. W dobie przemian ustrojowych wiele klubów wielosekcyjnych z Krakowa zaczęło się borykać z poważnymi problemami finansowymi. Ich sytuacja poprawiła się nieco dopiero na początku XXI w., gdy kluby zaczęły być obejmowane sponsoringiem podmiotów prywatnych, czego przykładem było wykupienie przez firmy Comarch i Tele-Fonika udziałów spółek akcyjnych Cracovii oraz Wisły Kraków. Zabieg ten przyniósł znaczącą poprawę sytuacji finansowej klubów oraz wywarł duży wpływ na osiągnięte wyniki sportowe.

Obecnie przez zjawisko globalizacji wyróżnia się trzy ścieżki pozyskiwania środków Obecnie poprzez postępowanie globalizacji wyróżnia się trzy ścieżki pozyskiwania środków finansowych przez kluby piłkarskie, są to: sprzedaż biletów, reklamy oraz otrzymywanie środków ze sprzedaży praw transmisyjnych; dofinansowanie ze środków publicznych, co wiąże się ze świadomością urzędów miast, iż posiadanie mocnej drużyny sportowej wpływa pozytywnie na promocję miasta; sponsoring, będący nowoczesną formą promocji firm, które dzięki mocy sportu odnoszą korzyści z przyciągania dużej publiczności (Wilczyński, Synowska, 2014).

Miasta świadome korzyści płynących z posiadania dobrych drużyn piłkarskich zwiększają swoją rolę w promocji piłki nożnej. Kraków dba więc o sport poprzez

Ryc. 4. Mapa przedstawiająca daty przyłączenia poszczególnych terenów do Krakowa.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Mydel, (1994).

liczne projekty, inwestycje oraz powoływanie jednostek odpowiedzialnych za sport jak powołany przez prezydenta prof. Jacka Majchrowskiego i bezpośrednio mu podlegający ZIS (Zarząd Infrastruktury Miejskiej), który rozpoczął swoją działalność 1 stycznia 2009 roku. Powołanie tej jednostki wiązało się z obowiązkiem statutowym gminy Kraków organizowania sportu przez władze miejskie. W zakres obowiązków ZIS weszły: opieka oraz zarządzanie miejską infrastrukturą sportową (również tej wynajmowanej klubom), współdziałanie przy organizowaniu wielkich imprez sportowych oraz partycypacja w modernizowaniu i powstawaniu nowych obiektów sportowych na terenie miasta. Od momentu powołania do życia jednostki Zarządu Infrastruktury Sportowej w 2009 roku, liczba dostępnych boisk w Krakowie wzrosła z 44 do 78. Zwiększając tym samym obecny stan posiadania o 78%.

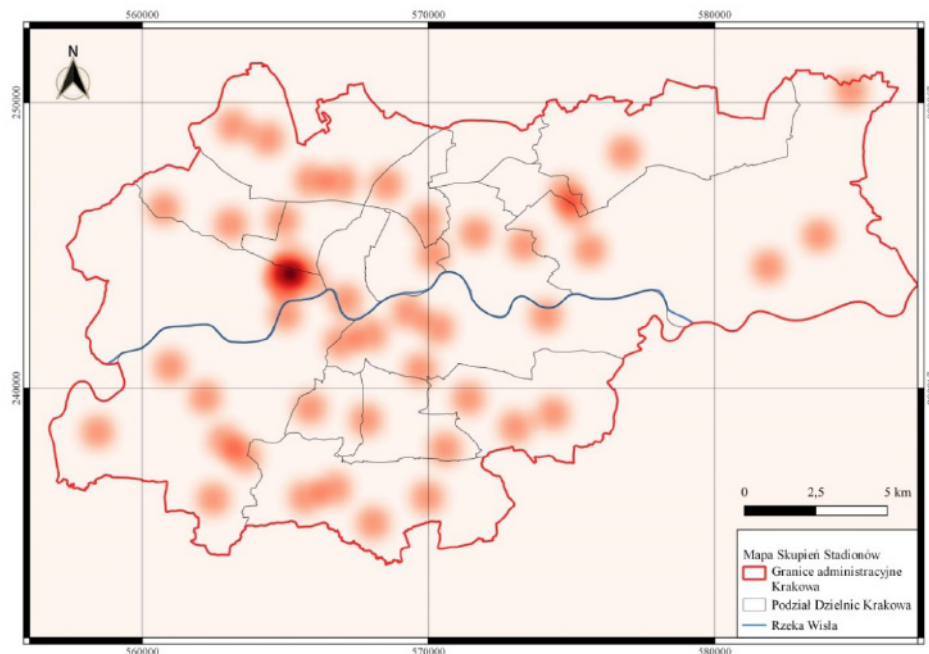
Przestrzenne uwarunkowania rozwoju sportu oraz rozmieszczenie infrastruktury

Na rozmieszczenie stadionów w mieście wpływ ma więcej niż jeden czynnik. Pierwszym z nich jest kubatura jaką stadion zajmuje w przestrzeni miejskiej. Wraz z popularyzacją piłki nożnej zaczęły powstawać coraz większe i nowocześniejsze stadiony. Ich rozmiar wpływa na planowanie potencjalnej lokalizacji.

Na początku XX w. Kraków był znacznie gęściej zaludnionym miastem, w ówczesnych granicach przed 1915 r. liczył około 100 tys. mieszkańców m (Ryc. 4). Z tego powodu pierwsze piłkarskie stadiony zaczęły powstawać w okolicy krakowskich Błoni, ponieważ budowa tak dużych obiektów nie była możliwa do

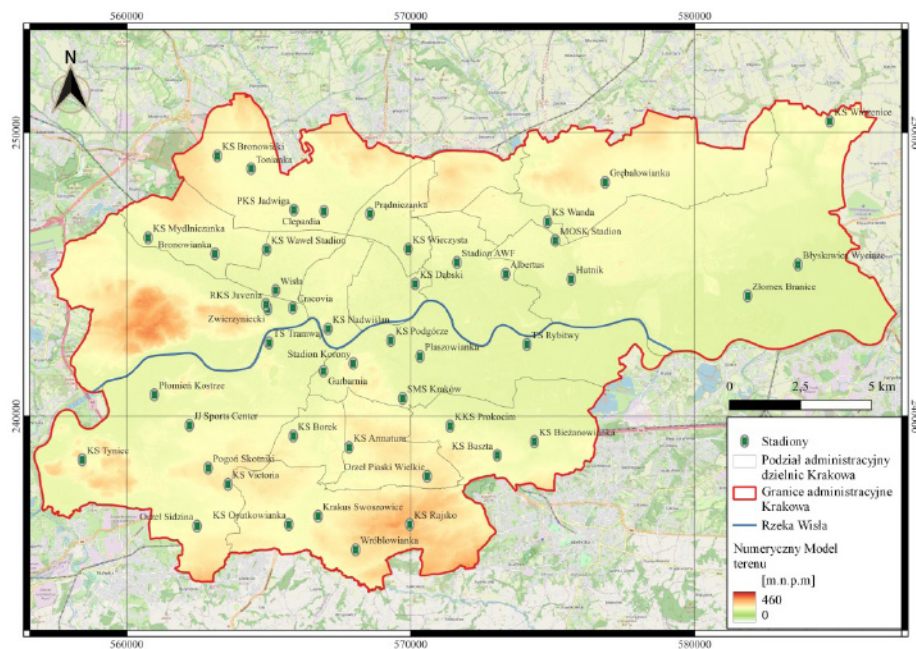
przeprowadzenia w centrum miasta ze względu na zwartą zabudowę oraz sąsiedztwo obiektów sakralnych (Trzepak, 2020), (Mydel, 1994). Eksploatacja Błoni jako miejsca przeznaczonego do masowego uprawiania piłki nożnej, wraz ze wzrostem jej popularności wśród społeczeństwa, przyczyniła się do powstania kilku obiektów o charakterze sportowym w ich sąsiedztwie. Należały one między innymi do: Juvenii (ul. Na Błoniach), klubu „Zwierzyniecki” (ul. Na Błoniach), Jutrzenki (obecna ul. Reymonta), Cracovii, która jako pierwsza wybudowała swój stadion (przy ulicy Focha), czy w późniejszych latach Wisły Kraków (przy ulicy 3 Maja). Wiązało się to z niezagospodarowaniem tego obszaru i możliwością przeprowadzenia na nim takich inwestycji. W efekcie w tej części Krakowa występuje największe zagęszczenie obiektów piłkarskich (Ryc. 5).

Niezagospodarowany teren nie był jedynym czynnikiem wpływającym na wybór Błoni jako pierwszego miejsca do zbiorowego uprawiania piłki nożnej przez mieszkańców nie był przypadkowy, gdyż są to tereny atrakcyjne pod względem lokalizacyjnym. Kluczową rolę odegrało bliskie sąsiedztwo z centrum miasta oraz funkcjonujące nieopodal szkoły, do których uczęszczali potencjalni użytkownicy tego obszaru (Kowalski, 2010). Kolejnym czynnikiem, który miał wpływ na obecne rozmieszczenie stadionów w granicach miejskich, był rozwój terytorialny miasta zmieniający się na przestrzeni lat, a w przypadku Krakowa wyróżnić można dwie kluczowe zmiany terytorialne. Pierwszą z nich było wchłonięcie miejscowości otaczających w pierścieniu dotychczasowe granice miejskie sprzed roku 1941. W granicach miasta znalazły się wówczas kluby wraz z istniejącymi już obiektami klubowymi, z których dotychczas korzystały. Z perspektywy rozmieszczenia infrastruktury sportowej ważnym wydarzeniem było także włączenie do miasta Nowej Huty w 1951 roku. Budowane praktycznie od początku nowo włączone osiedle pozwoliło na utworzenie w jego przestrzeni stadionów piłkarskich w sposób zamierzony – powstanie obiektów Wandy oraz Hutnika można więc przypisać do prowadzonej przez władze oraz państwa polityki dotyczącej kultury fizycznej, obowiązującej w czasie ich realizacji (Kowalski, 2010). Kolejny czynnik ma charakter społeczno-ekonomiczny, bowiem robotnicze kluby sportowe najczęściej rozpoczynały swoją działalność w niedalekim sąsiedztwie dużych zakładów pracy, gdyż początkowo pełniły one funkcję rekreacyjną i propagowały sport wśród klasy robotniczej – przykładem takiego klubu w Krakowie jest RKS Garbarnia, założona w 1921 roku jako KS Lauda przez pięciu robotników Polskich Zakładów Garbarskich na Ludwinowie, które w późniejszych latach wzięły klub pod swoją opiekę (Cierpiatka, 2007). W 1973 roku do miasta przyłączono kolejne wsie, decyzja ta była determinowana potrzebą uzyskania nowych terenów pod inwestycje. W granice Krakowa włączone zostały wówczas takie miejscowości jak Tyniec, Sidzina, Opatkowice, Swoszowice, Wróblowice, Rajsko, Nowy Bieżanów, Libertów, Mydlniki, Wyciąże. Decyzja ta została podyktowana zabezpieczeniem terenów inwestycyjnych dla zrównoważonego rozwoju miasta. Cechą wspólną nowo przyłączonych terenów był wiejski charakter oraz liczne użytki rolne i tereny leśne (Mydel, 1994). Wraz ze stopniową zabudową i zasiedleniem wcześniej wspomnianych terenów, na ich obszarze zaczęły powstawać zespoły, które miały głównie wymiar amatorski. Rozwój przestrzenny miasta sprawił, iż wszystkie lokalne drużyny z włączonych gmin znalazły się w granicach miejskich, wpływając na aktualny obraz ich rozmieszczenia, który jest w miarę równomierny (Ryc. 6). Ważną rolę w

Ryc. 5. Rozmieszczenie stadionów na obszarze Krakowa na przykładzie metody mapy skupień.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Open Street Map

Ryc. 6. Rozmieszczenie stadionów na obszarze Krakowa na przykładzie numerycznego modelu terenu.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Open Street Map

rozmieszczeniu stadionów odgrywa również topografia i sposób użytkowania terenu. Aktualnie w Krakowie widoczne są trzy puste przestrzenie w rozmieszczeniu obiektów sportowych, pierwszą z nich jest powierzchnia Lasu Wolskiego oraz okolice ZOO i kopca Piłsudskiego, druga to obszar obejmujący wschodnią część miasta, w której funkcjonowały kombinat hutniczy i oczyszczalnia ścieków wraz z licznymi zbiornikami wodnymi, wreszcie trzecią stanowią Stare Miasto i Rynek Główny w Krakowie, gdzie ze względu na zwartą, gęstą zabudowę oraz sąsiedztwo obiektów sakralnych brak jest możliwości powstania nowych boisk i stadionów (Mydel, 1994) (Ryc. 6). Obecnie planowanie budowy dużych stadionów w Krakowie jest mocno utrudnione. Wpływ na to ma aktualny plan miasta wraz z jego zabudową oraz syndrom NIMBY (ang. *Not in my back yard*), wskazywany przez wielu geografów badających tematykę infrastruktury sportowej jako duża bariera w inwestycjach z tego zakresu.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie koncentrowało się na rozwoju klubów piłkarskich w Krakowie oraz na piłce nożnej jako dyscyplinie sportowej. Przedstawiono różne uwarunkowania historyczne, społeczne, polityczne i przestrzenne, które wpływały zarówno na rozwój sportu, jak i klubów piłkarskich w badanym regionie. Dokonano także analizy obecnego rozmieszczenia infrastruktury klubów sportowych.

Aby w pełni zrealizować cel, przeanalizowano również obecny stan tej dyscypliny sportowej, struktury rozgrywek i działalność klubów piłkarskich, nie zapominając o uwzględnieniu wielu uwarunkowań przestrzennych, obejmujących rozwój terytorialny miasta, wydarzenia historyczne, a także politykę państwa w zakresie wsparcia dla sportu i finansowania działań sportowych.

Z analizy poszczególnych czynników wynika, że krakowskie kluby sportowe i infrastruktura sportowa w obszarze miasta mają bogatą historię i ciągle się rozwijają. W okresie międzywojennym Kraków – obok Lwowa, który w latach 1918–1939 znajdował się w granicach II RP – był ważnym ośrodkiem polskiego piłkarstwa. Kluby sportowe pochodzące z obydwu miast wprowadzały pionierskie rozwiązania, a ich działacze aktywnie uczestniczyli w zakładaniu pierwszych związków sportowych, co w niedługim czasie zaowocowało dominacją klubów piłkarskich z Galicji. Spośród wydarzeń wpisujących się w najnowszą historię piłki nożnej wyróżnić należy: przejście klubów i zawodników na zawodowstwo, utworzenie struktur związków zrzeszających kluby, rozbudowę obiektów klubowych i infrastruktury sportowej, a także zwiększenie wpływu sponsoringu na osiągnięte rezultaty.

Ponadto należy stwierdzić, że obecne rozmieszczenie stadionów oraz infrastruktury klubów wykazuje się znacznie większym rozproszeniem niż dawniej, z największą koncentracją w obszarze krakowskich Błoni, co wynika z szeregu czynników przestrzennych i społecznych, nawiązujących do rozwoju terytorialnego i pozyskiwania przez miasto nowej przestrzeni zasobnej w niezagospodarowane tereny zielone.

Literatura

- Broniewski, S. (1959). *Kopiec wspomnień*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- 85 lat Małopolski związek piłki nożnej w Krakowie*. (2005). Katowice: Wydawnictwo GiA.
- Chemicz, S. (1982). *Piłka nożna w okupowanym Krakowie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Hajduk, F. (2013). Funkcje Sportu, wybrane problemy. *Rocznik Lubuski*, 39/ 2, 252–260.
- Kukulski, J. (1988). *Pierwsze mecze pierwsze bramki*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Kowalski, Ł. (2010). *Sport w przestrzeni miejskiej*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Mańkowski, J.D. (2022). *Społeczne czynniki upadku i trwania klubów sportowych w okresie transformacji ustrojowej w Polsce*. Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Mydel, R. (1994). *Rozwój urbanistyczny Krakowa po drugiej wojnie światowej*. Kraków: Secesja.
- Przynoga, A. (2012). *Propaganda w Sporcie w PRL na przykładzie Wyścigi Pokoju 1948–1989*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.
- Smarzyński, H. (1958). *Henryk Jordan*. Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Trzepacz, P. (2020). *Stadion piłkarski w przestrzeni miasta: przemiany lokalizacji dużych obiektów infrastruktury piłkarskiej*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Waśkowski, Z. (2007). *Uwarunkowania i sposoby wdrażania orientacji marketingowej w klubach sportowych*. Poznań
- Wilczyński, P., Synowska, K. (2014). *Jakość rozgrywek lig zawodowych piłki nożnej w Polsce a ich finansowanie*. Kraków: Oficyna wydawnicza AFM.
- Woźniak, W. (2013). Zawodowe amatorstwo? Futbol w okresie PRL w relacjach polskich piłkarzy. W: M. Kazimierczak, J. Kosiewicz (red.), *Sport i turystyka. Uwarunkowania historyczne i wyzwania współczesności*. Poznań: Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu.
- Włodarczyk, B. (2016). *Łódź jako arena wielkich wydarzeń sportowych – wybrane przykłady*. Łódź: Uniwersytet Łódzki.

Netografia:

Historiawisly.pl. www.historiawisly.pl, data 01.06.2022

Wikipasy.pl. www.wikipasy.pl, data 01.06.2022

